

ЗАКЛАДИ КУЛЬТУРИ ЯК ОСЕРЕДКИ МИСТЕЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ВИХОВАННЯ

А Розкриваються типи і напрями розвитку закладів культури, їхній вплив на мистецьку педагогіку та виховання підростаючого покоління. Досліджується сучасний стан позашкільної мистецької освіти.

Ключові слова: мистецька педагогіка та виховання, позашкільна мистецька освіта, заклади культури.

Актуальність дослідження. У сучасних умовах відродження української культури важливе місце посідають питання, пов'язані з мистецькою освітою та естетичним вихованням особистості. Ситуація, що склалася в світі, характеризує освітню сферу як кризову, що пов'язано з реаліями суспільного життя (товарно-ринковими відносинами, екологічними катастрофами, техногенними лихами), що руйнують моральні ідеали та загальнолюдські цінності, призводять до втрати гуманістичних пріоритетів. Потреба в реформуванні мистецько-освітньої сфери поглиблюється ще й тому, що система сучасного українського суспільства побудована за радянською традицією переважно на авторитарному та диктаторському підході до виховання і навчання, негативно впливає на освітній процес, позбавляє його гуманітарного смислу [2, с. 188].

Розвиток позашкільної мистецької освіти нині гальмується не одним чинником, а кількома, зокрема такими, як недостатнє бюджетне фінансування, відсутність робочих місць на ринку праці тощо. У системі закладів естетичного виховання це є однією з причин скорочення контингенту учнів і кількості викладачів, а часом і закриття цих осередків культури. Незадовільним є стан матеріальної та технічної бази переважної більшості навчальних закладів естетичного виховання; не вистачає посібників і підручників, які відповідають вимогам сучасної професійної підготовки працівників культури та митців; спостережено відтік кваліфікованих кадрів, що пов'язано з відсутністю соціальних гарантій; не враховано в сучасній правовій базі специфіку культурно-мистецької освіти.

Аналіз досліджень і публікацій. Водночас у науковій думці маємо дослідження вчених, які висвітлюють у своїх працях різноманітні аспекти мистецько-педагогічної проблематики, зокрема, з точки зору національного виховання (О. Канівська, О. Ростовський, Ю. Руденко, Б. Ступарик та ін.); з позицій мистецької педагогіки (Г. Падалка, О. Рудницька, О. Отич, О. Михайличенко, В. Орлов, Г. Падалка, Т. Танько, Н. Миропольська, та ін.); висвітлення ролі мистецької освіти в трансформаційних процесах сучасності, роботи закладів культури та позашкільних мистецьких закладів (С. Волков, З. Степаншин, З. Богдан, А. Левицька та ін.); підготовки працівників культури і митців у сучасній Україні (В. Бачинський, О. Грішнова, Л. Троєльнікова та ін.); досліджень у музичній освіті, прикладів музичної педагогіки, музичної україністики (О. Берегова, Б. Брилін, О. Грисюк, Т. Гуменюк, Н. Попович, С. Садовенко, С. Уланова, Н. Фоломеєва, К. Шамаєва, В. Шульгіна та ін.), оцін-

ки освітньо-художнього простору (Л. Троєльнікова, В. Бачинський, О. Грішнова та ін.); народної педагогіки (Є. Сявавко, Т. Усатенко та ін.); теорії і практики естетично-художнього виховання (В. Бітаєв, О. Дем'янчук, Д. Джола); освітньо-культурних позицій особистості в умовах глобалізації (В. Барановський, М. Романенко, І. Мухіна та ін.); співпраці культосвітніх установ і шкіл (Н. Бабенко, Л. Білий, Л. Бойко, Ю. Ключко, Н. Самійленко, В. Чепелев та ін.).

Метою дослідження є висвітлення проблем і здобутків освітнього процесу в закладах культури та позашкільної мистецької освіти з позицій культурологічного, діяльнісного, особистісного, акмеологічного наукових підходів до історико-культурного розвитку суспільства. Завдання дослідження: характеристика структури мистецької освіти в Україні; узагальнення основних теоретико-методологічних підходів і досліджень у сфері культурно-мистецької освіти, мистецької педагогіки або педагогіки мистецтва (художньої, театральної, музичної, хореографічної) з перспективних позицій її розвитку.

Виклад основного матеріалу. Підготовка естетично освіченого підростаючого покоління в Україні здійснюється в навчальних закладах культури і мистецтв з позицій культурологічного (ідеї природного входження особистості в культурне життя, зорієнтованості процесу підготовки на формування особистості як людини культури, розгляду культури як підґрунтя єдності особистісних і соціальних чинників естетичного розвитку людини), діяльнісного (важливім є практичний аспект самореалізації і саморозвитку особистості), особистісного (ідеї превалювання індивідуальних якостей, цінностей і вартостей дитини в процесі навчання самовиховання суб'єктів мистецької освіти, визнання унікальності, неповторності, моральної свободи дитини, опора на природний процес розвитку здібностей), акмеологічного (ідеї продуктивного розвитку й реалізації творчого потенціалу особистості, формування креативних якостей людини в процесі самоосвіти й самовиховання, співпадіння особистісного, соціального і професійного акме) підходів до історико-культурного розвитку суспільства й кожного індивіда в ньому.

Об'єктом дослідження є мистецька освіта у закладах культури та позашкільних навчальних закладах; останні включають початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади, до яких належать дитячі школи естетичного виховання – хорові, художні, музичні, хореографічні та школи мистецтв. Протягом багатьох років в Україні розвивається система неперервної й багатоступеневої мистецької освіти. Вона скла-

дається зі спеціалізованих початкових навчальних мистецьких закладів (школи естетичного виховання), в яких здобувається позашкільна мистецька освіта; спеціалізованих мистецьких шкіл (школи-інтернати), які надають, поряд із загальною середньою освітою, початкову допрофесійну мистецьку освіту; вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації (училища культури і мистецтв); вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації (інститути, університети, академії) тощо [3, с. 149–156].

Мережа спеціалізованих початкових мистецьких навчальних закладів України включає художні, хорові, музичні, хореографічні школи та школи мистецтв. Серед них: Державна художня середня школа імені Тараса Шевченка (м. Київ) та чотири спеціальних середніх музичних школи-інтернати (у містах Харкові, Одесі, Києві, Львові), три акторських студії, Спеціалізована художня школа-інтернат I-III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішні». Ці заклади створені для навчання особливо обдарованих дітей з усієї України, підвищення рівня їхньої загальнокультурної ерудиції та набуття художнього досвіду. Обдаровані випускники початкових закладів культури та мистецтв можуть продовжувати професійний розвиток у коледжах, училищах мистецтв і культури, вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації, з яких чотири мають статус національних. Це – Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури (м. Київ), Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І. Карпенка-Карого, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Національна музична академія (всі працюють у столиці України). Професійний мистецький розвиток забезпечують державні студії з підготовки акторських кадрів при національних творчих колективах, Харківський національний університет мистецтв, Харківська державна академія культури та чотири музичні виші (у Донецьку, Дніпропетровську, Одесі, Львові).

У своїй роботі мистецькі заклади культури керуються Законами України «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», Державною національною програмою «Освіта» (Україна XXI століття), Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті, Державною програмою охорони та збереження нематеріальної культурної спадщини, Концепціями: позашкільної освіти та виховання, національного виховання, дошкільного виховання; Положенням «Про школи естетичного виховання» та іншими нормативно-правовими документами [2, с. 185–189]. Таким чином, система мистецької освіти є задовільною та забезпеченою нормативними засадами.

У системі мистецької освіти наукові засади – це концептуальні узагальнені положення, дія яких розповсюджується на всю сферу педагогічної діяльності в галузі художнього навчання й виховання учнів. Наукові засади мистецької педагогіки передбачають визначення ідей, напрямів, принципів, головних положень стосовно базових основ художнього виховання, навчання й розвитку учнів, з'ясування провідних позицій, довкола яких зосереджуються інші теоретичні структурні компоненти. Для української мистецької педагогіки важливе значення мають національні основи мистецької освіти, тому що національна культура – це глибинне джерело становлення митця.

Розвиток мистецької освіти вирізняється постійним збагаченням процесу навчання з мистецьких дисциплін здобутками національної художньої культури; послідовним стимулюванням учнів до засвоєння основ національних художніх творів й емоційно-емпатійного ставлення до національної сутності художніх образів, усвідомлення протягом усього періоду навчання художніх паралелей між творами різних видів мистецтва, які мають національно-стильові ознаки, вирізняється мотивацією дітей до відтворення національних ознак мистецтва у їхній особистій творчій діяльності [4]. Саме така виховна система, яка споріднює власні традиції, національну ідею й звичаї та найважливіші духовні досягнення людства, в умовах сучасності вважається найефективнішою. Ідеї вітчизняних учених мають суголосність із концепцією «школи життя» світової педагогіки, засадами неогуманізму та інноваційними підходами в системі виховання підростаючого покоління.

Основні принципіві правила, що узагальнюють закономірності мистецького навчання та виховання, органічно поєднують окремі елементи процесу в єдине ціле. Науковці відносять до його найважливіших принципів культуровідповідність, цілісність, естетичну спрямованість, рефлексивність, індивідуалізацію. Гуманітарні тенденції в педагогіці сучасності потребують особливого ставлення до навчального та виховного процесу. Наголосимо, що мистецька освіта покликана відтворити цілісність буття людини, протистояти руйнівному впливові технократичного мислення, вузькому підходові до усвідомлення сенсу людського життя з позицій бездушного практицизму й утилітаризму. Притягальна сила гуманізму мистецької освіти полягає в тому, що вона опікується «виробництвом» власне людини, одухотвореної та шляхетної особистості [6].

Майбутнє будь-якого суспільства, його духовний і творчий потенціал визначає підростаюче покоління, тому значну увагу необхідно приділяти саме естетичному вихованню та навчанню нового покоління. У дошкільному віці важливе місце посідає формування естетичного ставлення до навколишнього світу, що переважно відбувається завдяки синкретичності художнього прояву дитини. Серед наукових праць стосовно цієї теми важливе місце посідають роботи С. Садовенко, у яких значна увага приділена опануванню підростаючими поколіннями на етапі дошкільного дитинства національним культурним досвідом та арсеналом культури, зокрема – розвиткові музичних здібностей дошкільнят засобами музичного фольклору. Учена зосереджується також на початковій школі, де відбувається формування естетичних основ особистості, пізнаються початкові відомості, завдяки яким надалі формуються та розвиваються як мистецькі знання, так і власні художньо-практичні навички та здібності дитини, та робить висновок, що входження дитини до мистецького світу можливе лише через активну творчу діяльність [5].

Протягом останніх років в Україні здійснені вагомі кроки щодо підтримки педагогічних новацій визначних митців як викладачів мистецьких дисциплін, що стало потужним підґрунтям удосконалення навчальних програм, розроблення новітніх методик, за допомогою яких можна працювати з обдарованими дітьми

й молоддю. Науковці-педагоги (Н. Бабенко, Л. Білий, Л. Бойко, Ю. Ключко, Н. Самійленко, В. Чепелєв та ін.) відстоюють думку про те, що навчальні програми з художньої освіти мають реалізовуватися в усіх видах і типах освітніх закладів та установ – дитячих садках, загальноосвітніх школах, закладах культури (музеях, клубах, центрах творчості), установах вищої освіти.

Отже, система художньої освіти в закладах культури включає:

– естетичне виховання – це формування певного естетичного ставлення людини до дійсності. У процесі естетичного виховання виробляється орієнтація особистості у світі естетичних цінностей у відповідності з уявленнями про їхній характер, що склалися в даному конкретному суспільстві, прилучення до цих цінностей. Одночасно в естетичному вихованні формується і розвивається здатність людини до естетичного сприйняття і переживання, її естетичний смак та ідеал, здатність до творчості за законами краси, до створення естетичних цінностей у мистецтві та поза ним (у сфері трудової діяльності, в побуті, у вчинках і поведінці);

– загальну мистецьку освіту, яка є органічною, невід’ємною і самостійною частиною феномену культури України, функціонує в колі проблем таких систем організації людської діяльності, як мистецтво, освіта, культура, є вписаною в соціокультурну сферу і основним завданням має виховання освіченої, духовно багатой людини, особистості, яке вирішує власними, притаманними тільки їй засобами.

– професійну мистецьку освіту, яка проходить у коледжах, училищах мистецтв і культури I–II рівнів акредитації, вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації та є ланкою загальної системи професійної освіти країни.

Система підготовки кадрів культури і мистецтв, яка формувалася протягом багатьох років, дає можливість творчо обдарованій молоді проявити свої художні здібності та навички, зорієнтуватись у виборі майбутньої професії, отримати відповідну кваліфікацію та фундаментальні знання, отже, знайти своє місце в суспільстві. Ця система, як нами вже зазначалося, складається з розгалуженої мережі державних закладів, важливе місце серед яких займають заклади культури (художні, музичні, хореографічні

школи та школи мистецтв) і доповнюється закладами мистецької освіти, до яких відноситься мережа приватних шкіл, студій, майстерень тощо, що розпочали розвиватися та вдосконалювати свою діяльність останнім часом [2, с. 189–194]. Визначення спеціфіки діяльності таких закладів мистецької освіти становить перспективу дослідження.

Висновки:

1. Діяльність закладів культури є одним із засобів розвитку і формування цілісності, духовності, творчої індивідуальності, інтелектуального й емоційного багатства особистості. Завданням національної політики у сфері мистецької освіти є мистецько-педагогічне виховання людини, формування внутрішньої потреби її духовного і творчого самовдосконалення.

2. Аналіз теоретичних праць і практичних здобутків системи позашкільної мистецької освіти дає змогу зробити висновок про те, що мистецтво слугує важливим засобом розв’язання одного із завдань культурної адаптації особистості – засвоєння нею досвіду емоційно-ціннісного ставлення до творчої дійсності та навколишнього світу, тому концептуально пріоритетною є необхідність мистецько-педагогічного виховання нових поколінь українського суспільства.

3. Провідними установами системи художньої освіти в Україні є заклади культури (школи мистецтв, музичні, хореографічні школи, центри естетичного виховання), які за час своєї роботи надбали значний досвід навчально-виховної діяльності, художньої освіти та мистецького виховання підростаючого покоління.

Список використаних джерел

1. Бітаєв, В.А. Естетичне виховання як компонент культури творення / В.А. Бітаєв // Мультиверсум: Філософський альманах. – Київ: Укр. Центр духовної культури. – 2003. – Вип. 36. – С. 190–200.
2. Волков, С.М. Мистецька освіта в Україні в контексті сучасних трансформаційних процесів (управлінський аспект) / Сергій Волков // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури; Випуск VII: У 2-х ч. Ч. II. – Київ: 2001. – С. 185–198.
3. Отич, О.М. Мистецтво у змісті неперервної професійної освіти / О.М. Отич // Професійно-художня освіта України: зб. наук. пр. / [ред. кол.: І.А. Зязюн (голова), В.О. Радкевич, Р.Т. Шмагало та ін.] – Київ; Черкаси, 2003. – Вип. II. – С. 149–156.
4. Падалка, Г.М. Концептуальні засади мистецької педагогіки / Г.М. Падалка // Художньо-освітній простір України в контексті новітньої історії: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 22–23 листопада 2007 р. – Київ: «Вид. дім Дмитра Буряго», 2007. – С. 30–36.
5. Садовенко, С. Розвиток музичних здібностей засобами українського фольклору: навч.-метод. посіб. / С.М. Садовенко. – Київ: Шк. світ, 2008. – 128 с. – (Б-ка «Шк. Світу»).
6. Троєльнікова, Л.О. Мистецька освіта як пріоритет сучасної державної політики України в галузі культури / Людмила Троєльнікова // Вісник Прикарпатського університету: Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ, 2006. – вип. IX. – С. 3–10.

Дата надходження авторського оригіналу до редакції: 08.11.2014

Васюк Ю. А. Учреждения культуры как ячейки художественной педагогики и воспитания.

Раскрываются типы и направления развития учреждений культуры, их влияние на художественную педагогику и воспитание подрастающего поколения. Изучается современное состояние внешкольного художественного образования.

Ключевые слова: художественная педагогика и воспитание, внешкольное художественное образование, учреждения культуры.

Vasiuk Yu. A. Cultural establishments as a place of art pedagogics and education.

The article reveals the state and the development of cultural establishments, their influence on art and pedagogical education of growing generation. The state of out of school art education is revealed.

Key words: art pedagogics and education, out of school art education, cultural establishments.